

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК

ЈОВАН ГРЧИЋ

У НОВОМ САДУ, 25. ЈУЛА 1893.

ПЕСНИШТВО

ЖАБА

Подиже се оро, као што је свико,
У висине горе, где не стиже нико;
Остави у низи сву жгадију слабу;
Кад је на брег пао, види једну жабу.

Зачуди се оро па јој зборит' пође:
„Како на овакву висину ти дође?“
А жаба му рече, из сна се будећи:
„Ето, немам крила, ал дођох пузећи.“

Љ. П. Н.

ПРОЛЕЋНА НОЋ

(АЈХЕНДОРФ)

Ујем како преко врата
Хор селица птица леће;
Дошли дани премалећни,
И већ цвати мило цвеће.

Клицао бих, плакао бих —
Старе ране тек да зледим,
Што се опет појављују
С месечевим сјајем бледим.

Месец шапће, звезде зборе,
Кроз гај сањив тихо труби,
И славуји бурно поју:
Она тебе љуби, љуби!

Бери

С. Д. М.

СЛАВУЈИ

(АЈХЕНДОРФ)

Шта певају њихне песме,
Цуне сласти и милоште?
У пространу свету нико
Није с њима будан јоште.

Она звона не ће чути,
Кад пустињак њиме зујне:
На њено су лице пале
Њене дивне кудре бујне.

Земљица је тако бледа,
И облак се даље креће;
Ноћ прелеће тихим летом
Шуму, траву, росно цвеће...

Бог јој добри вито тело
Месечевим зраком скрива,
Да је нико не поплаши,
Да о мени слађе снови.

Бери

С. Д. М.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

З А П И С И

(по туђим мислима)

Што ти у детињству к'о лаки сан прође,
То ти, кад одрастеш, као буре дође.

Измеђ' многих зала, што видех на људма,
Највеће је — срце у пакосним грудма.

Оно срце, које има право мњење,
Не може увредит' то људско презрење.

Од љубави женске ништа нема слађе,
Само ако може човек да је нађе.

Боље је најмање учинити штогод,
Нег да те за часак понижава когод.

Буди горд са гордим а скроман са скромним,
Ал са свима буди истинит и јасан;
И свет ће ти онда у данима твојим
Бити добар, мио, радостан и красан.

Кад те когод гађа да ти рану даје,
Нек ти нађе срце, к'о злато што сјаје.
Буди као шкољка при часу смртноме,
Која даје бисер баш крвнику своме.

Љ. П. Н.

КУЦ... КУЦ... КУЦ!

СТУДИЈА И. С. ТУРГЕЊЕВА

ПРЕВЕО А. ПИСАРЕВИЋ

I.

... Седосмо сви у округ те Александар Васиљевић Ридел — наш стари добар познаник (породица му је била немачка, но он је био прави правцати Рус) — Александар Васиљевић поче овако:

— Приповедићу вам, господо, историју, што се збила са мном у тридесетим годинама... пре четрдесет година, као што видите. Бићу кратак а ви ме немојте прекидати.

Живео сам тада у Петрограду а тек што сам свршио универзитет. Брат ми је служио као стегоноша у коњичкој артиљериској гарди. Батерија му је стојала у Црвеном Селу а било је лето. Брат је становао не баш у Црвеном Селу, већ у једном од околних малих села; ја сам не један пут одлазио к њему у госте и упознао сам се са свима његовим друговима. Био се наместио у лепој, спретној кућици заједно са другом својим, часником његове батерије. Тај се часник звао Илија Степановић Тегљев. С њиме сам се особито спријатељио.

Марљински је сад већ остарео, нико га више и не спомиње, шта више и с именом му се ругају; но у тридесетим годинама је грмео као нико — ни Пушкин се, по уверавању тадање омладине, неје могао с њиме мерити. Само што неје стекао славе првог руског песника и књижевника; он је шта више — што се много теже и ређе налази — оставио и трајна утиска на савремени му нараштај. Ироји à la Марљински налазили се свугде, особито у провинцији и махом међу армејцима и артиљеристама; разговарали су се, дописивали су се њего-

вим језиком; у друштву су били увек намрштени, озбиљни — „с буром у души и ватром у крви“, као поручик Бјелозор „фрегата Наде.“ Женска су срца „пуцала“ за њима. За њих је тада постао назив и епитет „фатални“. Тај се тип, као што је познато, сачувао дуго, чак у доба Печориново. Чег све неје било у томе типу? И бајронизма и романтизма; успомена на француску револуцију, на декабристе и обожавања Наполеона; вере у судбину, у планету, у снагу карактера, поза и фраза — јада од ништавила; бурних осећаја лакога самољубља — и пуне снаге и одважности; племенитих тежња — и површна образовања, незнања; аристократских навика — и хвалисања с играчкама... Но, ипак, доста је философисања... Ја сам вам обећао да ћу приповедати.

II.

Потпоручик Тегљев је спадао нарочито међу такве „фаталне“ људе, ма да и неје имао са свим онога спољашњег изгледа, што га имаћаху та лица; он неје, на пример, ни мало био налик на Љермонтовљева „фаталисту“. То беше човек средњег раста, доста крупан, мало погурен и плавокос, са скоро белим обрвама; лице му беше округло, свеже, румених образа, нос мало савијен, чело ниско и мало зарасло на слепим очима, усне му беху крупне, правилне и вазда непомичне: никада се неје смејао нити бар осмехнуо. Тек ретко кад год, кад би се уморио и задухао, указала би се четири предња зуба, бела као шећер. Та његова вештачка непомичност беше изражена у свима цртама његова ли-

па: кад ће не би било, ове би биле знаци праве добродушности. На читаву лицу његову само очу не беху са свим обичне, омалене са зеленим зеницама и жутиим трепавицама: десно око му беше нешто више од левога и на левом оку капак се слабије дизаше него на десном, а то је давало читаву гледању његову неку различност, чудноватост и дремљивост. Фисијономија у Тегљева имала је истина у себи и неке пријатности, али је вазда изражавала неко незадовољство и двоумљење: изгледало је као да вија неку сетну, невеселу мисао, коју не може никако да достигне. При свем том неје изгледао обестан ни поносит: пре би га могао сматрати за увређена, него за обесна човека. Говорио је врло мало, запињао је, промуклим гласом, без невоље понављајући речи. Разликујући се од већег дела фаталиста, он није употребљавао оних ванредно извештачених израза у говору, него се њима служио само у писму: рукопис му је био са свим детињи. Управа га је рачунала међу часнике — „тако обично“ — не баш међу најспособније и најревностије. „Јесте у њега пунктуалности — али нема акуратности“ — говорио је за њега бригадни ђенерао немачког порекла. И за војнике је био Тегљев — „тако обично“ — ни риба ни месо. Живео је скромно, према положају. У деветој својој години остао је сирота без оца и мајке: отац и мати му се удавили у пролеће при поплави, кад су хтели да се превезу на чамцу преко Оке. Изучио се у часничком пансионату, где је био један од најглупљих и најмиријих ученика; за тим је по својој жељи и по препоруци свога деде, човека од утецаја, ступио као јункер у коњичку артиљериску гарду и, премда с трудом, ипак положи испит најпре за стегоношу, а по том за потпоручика. С другим је часницима живео у доста затегнуту стању. Несу га волели, ретко су му долазили — а ни он сам неје скоро никоме ишао. Присутност страних људи неје му годила; у тој прилици је био одвећ неприродан, невешт... у њега не беше ничега друштвеног и ни с ким неје био „per tu“. Али су га поштовали; а поштовали су га не због карактера му или ума или образованости, него за то, што су у њему увиђали неку особиту црту, којом се одликују „фатални“ људи. „Тегљев ће начинити каријеру“, „Тегљев ће се ма чиме одлично истаћи“ — то неје очекивао нико од његових колега; — но: „Тегљев ће учинити какву необичну досетку“, „Тегљев ће у један пут отићи у Наполеоновце“ — то се већ неје сматрало за нешто, што не би могло бити. А све то учини „планета“ — и он има своје „предопредељење“, као што људи имају „уздах“ и „сузу“.

III.

Два случаја, што су окарактерисала одмах још у почетку његову официрску службу, потврдише још већма ону фаталну репутацију, која га је пратила. А то је било овако: баш првог дана, кад је *авансовао*, — око половине месеца марта пође он са још неколико других младих официра у пуној парадној униформи, да се шета по кеју. Те године беше пролеће наступило рано, Нева беше врло набујала; веће санте беху већ прошле — но још је целу реку покривао танак, непробојан, водом наквашен лед, познат под именом „сала“ (мочварна поледица). Младићи су се разговарали, смејали се... на један пут један од њих застаде: оназио је на лаганој речној површини, на двадесет корака од обале, мало псетанце. Испело се на измољену санту, дрхтало је целим телом и завијало. „Е гле, јадно, како ће скапати!“ — рече један официр кроз зубе. Лед је носио псетанце доле низ насип, што беше подигнут уз обалу. На један пут Тегљев, не рекавши ни речи, похита преко насипа и скачући преко танкога леда и поледице, час урођујући у њ, час опет искакујући из њега, докопа се до псетанцета, ухвати га за врат, врати се срећно на обалу и баци га лако на помост. Опасност, којој се беше извргао Тегљев, била је тако велика, поступак његов пак тако неочекиван, да су се његови другови, тако рећи, скаменили. Тек су онда сви махом проговорили, кад је он позвао возара, да га вози кући, јер му је сав мундур био мокар. На поклич својих другова Тегљев равнодушно одговори да нико не побеже од онога, што је коме при рођењу писано, и заповеди возару да вози.

— Па узми сад то псетанце себи за спомен! — повиче један од официра.

Но Тегљев само одмахну руком а другови му се погледаше са ћутљивом замишљеношћу.

Други се случај десио после неколико дана на карташком вечеру код батериског команданта. „Ех, кад би и мени, као у Пушкиновој „Пиковској дами“, баба казала у напред какве карте треба да играм!“ — повиче стегоноша, вадећи своју трећу хиљадарку. Тегљев се ћутећи приближи столу, узме карте, метне их на сто и рече: карб секст! — врврене карте и заиста доле беше карб секст. — Треф ас! — повикне опет и подигне: доле беше треф ас. Карб краљ! повиче и трећи пут са срдитим шапатам и кроз стиснуте зубе — и трећи пут је погодио... и махом сав поцрвене. По свој прилици неје се ни сам томе већ надао. „Да дивна покуса! Покажите га још!“ примети батериски командант. „Ја се не занимам покусима!“ одговори хладно Тегљев па оде у другу собу.

Како је то било да је он у напред погађао карте — то не знам да растумачим; али сам то видео својим рођеним очима. За тим су многи од присутних играча покушавали да учине то исто — но никоме неје испало то за руком: *једну* карту још и погоди који; али две једну за другом — никако. А Тегљев је погодио три једну за другом! Тај је случај још већма потврдио репутацију о њему као о тајанственом, фаталном човеку.

IV.

Наравно да је Тегљев одмах и употребио ту репутацију. Она му је давала неки особит значај, особит колорит... „*Cela le posait*“, што кажу Французи, па поред његова не баш велика духа и ума, не баш значајна погледа на свет и ванредна му самољубља — та му је репутација некако добро дошла. Заслужити је било је тешко, а бранити је, неје ништа значило; ваљало је дакле само ћутати и правити се дивљаком. Но несам се ја упознао с њиме због те репутације, а може се рећи — да сам га и заволео. Заволео сам га прво за то, што сам и ја био приличан дивљак па сам нашао у њему сабрата; а друго и за то, што је он био човек добар и у ствари врло простодушан. Осећао сам према њему као неко сажаљење; изгледало ми је као да поред његове урођене фаталности влада над њиме заиста нека тешка, трагична судба, о којој ни он сам не слуги. Разуме се да му несам никад исказао *тога* свога осећаја: осећати сажаљење — може ли бити веће увреде за „фаталнога“ човека? И Тегљев је према мени био увек добро расположен: са мном му је било некако лакше, са мном се и разговарао, преда мном се трудио да покаже онај ниједестал, на који је морао или пасти или се сам успети. У својем мучном, болесном самољубљу по свој прилици је ипак осећао дубином своје душе, да ни чим не може оправдати своје самољубље — и да други могу гледати на њега заиста с неке висине... а ја, деветнаестгодишње момче, несам га ни чиме бацао у бригу; неје осећао никакве бојазни нити се устезао у својем вечито потресеном срцу, да преда мном и каже што неумесно и бесмислено. Шта више кад кад је и одвећ брбљао свашта; и срећа за њега, што неје сем мене нико други чуо његових речи! Не би му се дуго одржала репутација. Иначе је врло мало знао — скоро неје никад ништа ни читао — и то му је било све, што је напабирчио нешто анегдота и прича. Веровао је у предрасуде, прорицања, знамења, раскрснице, у срећне и несрећне дане, у гоњење или наклоност судбине, речју: у све симболе живота. Веровао је шта више и у неке „климатеричне“ године, о којима му је неко

говорио, а значај њихов неје ни он добро схваћао. Фатални људи таква кова обично не казују никоме та своја веровања; они морају сами дати знака за то од себе... Но Тегљева с те стране сам само ја једини познавао.

V.

Једном, сећам се, баш на Илијин дан, 20 јулија, отидох брату у госте, но не застадох га дома: бежу га послали некуда службено на целу недељу дана. У Петроград се несам хтео враћати; шврљао сам с пушком по околним ритовима, убио сам две, три шљуке, а вече сам провео с Тегљевим под настрешицом усамљенога сараја, у којем беше основао Тегљев, као што је сам обично говорио, своју летњу резиденцију. Ту смо приклапали о којечему, а највише смо међу тим пили чај, пушили на луле и разговарали се час са домаћином, порушеним прицем, час опет са разносачем, који се врзао ту око батерије и продавао „перце, лимунове до-бре“ добрим људима и лакрдијашима, и који је поред других својих талената умео свирати у гитару и причао нам је о несрећној љубави, што је имао „у младости“ са кћерју болничаревом. А кад је остарео, тај Дон Хуан у александриском јанклу, неје већ више знао ни за какве несрећне наклоности и љубавне симпатије. Испред врата нашега сараја протезала се широка равница, која се где где удубљивала; мала речица се блистала местимице по оукама сурдучким; а даље на хоризонту виделе се ониске шуме. Ноћ се приближавала, а ми бејасмо сами. Заједно с ноћју спуштала се на земљу и танка, влажна пара, која се све већма и већма ширила па се најзад претворила у густу маглу. На небу се појавио месец: сва се магла некако осветлела и као да се позлатила месечевим сјајем. Све се некако преокренуло, замукло и помешало се: далеко је изгледало близу, близу далеко; велико мало, мало велико... све је било светло и нејасно. Ми смо се, тако рећи, пренели у неко чаролиско царство беличасто-злаћене магле, дубоке тишине, лакога сна... А како су тек тајанствено, с каквим сребрнстим искрама трепериле одозго звезде! Обијца смо ћутали. Фантастични облик те ноћи је утецао јако на нас: и нас је довео до фантастичног расположења.

VI.

Тегљев је први отпочео разговор, са својим обичним запињањем, прекидањем и понављањем, о предрасудама... о привиђењима. Исте такве је ноћи, по његовим речима, један његов познаник, студент, који је као домаћи учитељ двома сиротама ста-

новао с овима у павиљону, у врту — видео женски лик, како се наклонио над њиховим постељама; а сутра дан је видео тај исти лик на портрету, који он дотле неје био опазио, на њему беше лик по којне матере тих двеју сирота. За тим ми је причао Тегљев, како се његовим родитељима на неколико дана пред смрт њихову приказала вода са шумом; како му се деда у бородинском боју избавио од смрти тиме, што је опазио на земљи прост зелен камичак, па се махом сагао да га дигне, — у томе баш пролети кугла изнад главе му и само му је мало окрзла дугачки црни султан. Тегљев ми је шта више обећао да ће ми показати тај камичак, што га је деда сачувао и дао начинити од њега медаљон. Онда је говорио о „опредељењу“ свакога човека, а особито о своме и додао је и то, да он увек верује у то, и кад би се у њему једном појавила сумња у то, он би — рече — раскрстио с људима и с овим животом, јер онда живот нема за њега никакве вредности ни значаја.

— „Ви можда мислите, рече ми, погледавши ме попречно, да ја немам довољно духа за то? Ви мене не знате . . . У мене је гвоздена воља!“

„Красан разговор!“ помислим у себи.

Тегљев се замисли, дубоко уздахну и, пуштајући из руке чибук, рече ми, да је данашњи дан за њега врло важан.

— Данас је Илијин дан — мој имен-дан . . . То . . . то је за мене увек тежак и јадан дан.

Ја му несам ништа на то одговорио, само сам гледао у њега, како је седео преда мном, погурен и снујден, а мутан и сањив поглед упрко беше у земљу.

(Наставиће се)

— Данас ми је, продужи он, нека сирота старица казала, да ће се помолити за моју душу . . . Зар то неје нешто необично?“

„Баш има вољу човек да само о себи говори!“ помислио сам опет. Морам овде опазити, да сам у последње време почео примећивати на лицу Тегљевљеву неку ванредну и необичну забринутост и сету; но то не беше „фатална“ меланхолија: њега је заиста нешто гризло и мучило. И мене је тада потресла његова сета и туга, што се указивала на цртама лица му. Да несу ваљда већ настале оне „сумње“, о којима ми је говорио? Говорили су ми његови другови, како је он недавно пред тим поднео управи пројекат о неким реформама у артиљерији и како му је тај пројекат враћен с „натписом“ т. ј. да се одбија. Знајући му карактер, несам сумњао да га је то дубоко огорчило, што му је управа одбила пројекат. Но то, што сам опазио на Тегљеву, више је било налик на чаму, имало је више лично обележје.

— Ипак је доста влажно, рече на један пут и стресе раменима. Хајд'мо у собу — време је већ и да се спава!

У њега беше навика да поводи плећима и да вије главом с једне стране на другу, баш као да му је огрлица била тесна, јер се често хватао десном руком за грло. Карактер Тегљевљев изражавао се — тако је бар мени изгледало — баш у томе усплахиреном и нервозном гибању. Било му је тесно и у свету.

Одосмо у собу и легосмо, сваки на клупу, он у стражњем углу, а ја у предњем, на посуто сено.

МРКИ ВУК

ИСТОРИЈСКИ РОМАН АДАМА БРЕХОВЈЕЦКОГА

ПРЕВЕО С ПОЉСКОГ РАЈЕО

(Наставак)

Борковица не беше тада у земљи, за то ни не знађаше, да су Наленчи ишли краљу. Бавио се он најпре у Каселу код брата, а после, путујући дуже времена по немачким крајевима, умножаваше своју дружину најхрабријим витезовима, који се радо њему придруживаху. За то и изгледаше сада са свим друкчије та дружина Маћкова, добро опремљена, а смела, јер беше састављена од најугледнијих витезова, који се често више од обести, него од невоље, одаваху на таки разбојнички живот.

Пан Маћко беше задовољан и често кушаше вештину и снагу својих другова. Нападаше с њима на трговце и на градове од Ханзе, а кад нагомила небројено плена, враћаше се, пред јесен, кући на починак.

Обично таки поход, у коме се засити муке и опасности, умириваше пана Маћка на дуже време. Али сад је само распламтио страсти, које у њему кипљаху. Идући поред Сенђивоја, гуњаше:

— Осећам, да се примиче час . . . Дуже не бих ни издржао. Прекратио сам чекање тим походом,

сад само још свршетак... Све је већ канда готово... Папи је послано посланство и тужбе, доћи ће писмо без оклевања... Јадвига већ краљује у краковском двору, док ју то писмо не пробуди... Само да дође што брже!...

Сенђивој гледаше на Маћка испод очију и незадовољно дрмаше главом.

— Ја бих то све мануо — одазва се. — Изгубићеш главу у тој борби... Власт имаш, војску имаш, небројено благо, па шта ћеш више?... Помози ми само, да угушимо гнездо Наленча, а после живи и уживај!... Само се не плети у завере, и пљуни на жене, јер ако те која уједе за срце... пропао си!

Пап Маћко скочи на коњу.

— Језик ти се развезао, крвави ђаволе! — крикну — за то га ишчупај и баци псима, да не бегне глупости... Рекох већ, када ћу ти дати Вепијамина Наленча, да искалиш срце на њему... И одржаћу реч... Сад чекај и ћути!

Пролетеше, као вихар, кроз читаву Великопољску, — местимице спаљено село и опљачкано имање означаваху трагове, куда је прошла Маћкова дружина. А он сам, са својим најприснијима, Сенђивојем и Скором, скочи у Познањ и онде истом дознаде, да су Наленчи у гомили ишли на тужбу краљу. Нешто га жигну у души на тај глас. Заповеди Прецлаву да све тачно испита и дође у Кожмин, па уреди своје чете, које се растркаше по околици, и похита своје гнезду.

Беше то већ касна јесен године господње 1357. По тамној, облачној, бурној ноћи јездио је пан Маћко у свој замак, који се светљаше од тисуће светиљака, као обично, кад је господар долазио.

Хотећи јемачно да изненади ново најмљене немачке витезове својом сјајношћу, пан Маћко заповеди, да тај улаз буде необично свечан. За то отисну напред Сенђивоја, да све удеси, а сам, за неколико дана касније, на челу читаве дружине, улажаше у замак главним улазом.

Око њега беху највиђенији витезови — сви оковани у тешке оклопе, и сви имаћаху на штитовима и шлемовима слику вучје главе, која је избрана за знамење тога витештва. За том оружаном дружном иђаху кола тешко натоварена, а на њима и уз њих гомила слугу, различите голотиње и жена.

Иђаше то све или јахаше у туробну ћутању, опкољено оружаном стражом, а у ноћној тишини само се чујаше тутањ тешких кола по градским мостовима, звекет оружја и звек ланаца и гломот капија, које се отвараху и затвараху. Ударише у бубње... отворише последњу капију и осветлише двор-

нице за гозбу. Ужегоше неколико десетина големих, воштаних буктиња и притврдише их уза зид железним беоцюзима.

На доњем боју замка беше читав низ великих дворница и дружинских соба. Собе те, као што и пристајаше витезу, беху украшене самим оружјем. Беше ту уза зид читавих оклопа с различитим шлемовима, големих мачева, да их беше тешко дигнути, панцир-кошуља, украшених и простих штитова, а тако великих, да могаху заклонити готово читаву витеза. Беше ту и самострела, луксва и стрела, беше штилета и ножева без броја, а такођер булава и убојних секира, копаља и бехтера, или љускавих оклопа.

На средини тих дворница стајаху огромни столици, не ретко покривени тешким и скупоценим саговима. Таки сагови покриваху и тврде, дрвене клупе, које стајаху дуж тих столова. Само у главној дворници, у највећој, где беше и најкићеније оружје, и најлепши сагови, и најдужи столови и клупе, стајаше у дну, на узвишеној месту, огромна столица, врло уметнички израђена од тврда дрвета. Беше она палик на кратку клупу, на крајевима од седала и на ниже украшена лепим резбаријама. Подножје, спојено уметнички изрезаном плочом с ногама те столице, беше с крајева у самој позлати. Наслон беше висок, шиљасто завршен, са страна стрчаху као два копља, на врху, на шиљастом завршетку наслона више главе, беше штит, а на њему изрезан грб Напивонововака:

Златна јелења глава са златним, усправљеним роговима, а међу њима велик мрк вук, с надигнутим репом, десној страни штита окренут телом, а левој страни главом. А тај вук, с дивље искеженим зубима, израђенима од беле кости, беше у златну пољу; а у очима му беху усађена два црвена камена, тако названа рубина, па кад засија светлост, заблистају и те очи, бацајући жарки пламен.

Најпосле стране те столице завршиваху се вучјим главама од сухога злата, искеженим белим зубима и очима од црвених рубина.

На ту столицу, кад су велике гозбе, седаше пан Маћко, а кад беше пијан, вришташе:

— То је мој престо!...

А показујући на мачеве по зиду:

— То су моја жезла! — викаше. — А тај вук — кричаше — то сам ја! Угњавићу зубима, пробашћу погледом, ко рече: Није тако!...

Мрким вуком зваху га и у дружини. Та звер постаде њено знамење и лозинка.

Борковиц одјаха коња и крочи у замак. За њим иђаху угледнији витезови, а он журно утрча у бла-

товаоницу, севну оком унаоколо, скиде шлем с главе, па га баци на земљу, отпаса оружје и предаде момку, па се баци на ону столицу, као уморан. Али одмах подиже главу.

— На двориште јаку стражу! — рече слугама. — Да се не изгуби нико од тих, што-но их доведосмо. Памтите, јер иначе глава с вас! А нама амо јела и пића... по избор!

Рече и окрећући својој дружини:

— Седај, Сенђивоју! — крикну. — Седај, Скоро! И сви ви, како се зовете, Немци, пасји синови, и Угри и други ђаволи... седајте, браћо! Сад ћемо јести, пити и пировати... Заслужили смо...

Смејаше се, кезећи беле зубе и севајући око себе муњевитим очима. Жарка светлост од буктиња, развешених по зидовима, падаше сада свом снагом на лице и прилику војводи.

У последње се време још разрастао и раскрупао. Сиви кафтан, којим беше заодевен, размакао му се на грудима, које беху испупчене, јаке као стена, покривене густом, црном длаком. На глави, насађеној на кратку шију, која се чисто губљаше у широким раменима, светлуцаше се такођер црна коса, бујна и оштра, мало крецава. Само над слепоочницама и на челу беше та коса зарђала, јемачно од честе употребе шлема. Чело беше високо и имало би можда погодан израз, да не беше оних обрва, црних као коса, коврчастих и испупчених над очима у велику луку, које беху састављене на сред чела, где од носа до врх главе иђаху две дубоке бразде, ижлебљене зар од честа мрштења. Те обрве, састављене и густе, и оне бразде, даваху суров израз читаву лицу. Таки израз, готово дивљи, имађаху и црне очи, мало упале, а сјајне, као живи угљен. Кад се пан Маћко разгневи, смрси обрве, а оне се бразде још јаче удубе, приближујући се једна другој — онда му очи изгледаху сјајније, као надо; часомице трептаху у њима плаветни пламичци, а час црвени, као блесак громовни. Опаљено лице покриваше црна, пуна брада, кратко потшишана; таки беху и брци, дуги, рашепурени на крајевима, као метле, и покриваху дебеле, меснате, црвене усне, које, отварале се у смеху или гневу, показиваху два реда великих, оштрих зуба, као вучји кали на грбу.

Уз војводу поседаше најприснији другови његови: Сенђивој и Шчедрик Скора. Сенђивој, виши за главу од пана Маћка, ако и не беше тако плећат, имађаше изразите, крупне црте, а лице бледо, упало, на коме прожизаху, дивљим изразом, велике, светле очи. Беше у њима вечита грозња и светлост, као у грабежљиве звери. У дружини га зваху

„Крвавим ђаволом“, јер беше најокрутнији, или „Одметником“, јер се одрекао властита рода и заклео се, да ће му се осветити. Седео је, спустио главу на груди и чекао, мрко ћутећи. Кад и кад само хракне по свом обичају или штогод прогунђа испрекиданим речима, бацајући на около мрке погледе. Не беше никад напрасит, али гнев пламћаше увек у њему, не гасећи се ни за часак. С необичном мржњом погледаше на Шчедрика Скору, који сеђаше с друге стране војводи.

Беше то онај исти друг, који је некада на жегањском двору, баш кад је пан Маћко требао да се мери с витезом Готфридом, јавио Борковицу за лукаве смерове кнеза Хенрика. Сенђивој га је мрзио, јер колико Наленч беше мрк и ћутљив, толико је Скора много говорио, волео је да се забавља, а надмашавао је све превејаношћу. Беше то малена прилика, а уз то гурава. Глава му беше готово са свим ћелава, а лице црвено као бурак, а по њему местимице плаве длаке, као да су шилом сађене. Очи малене, јасне, које непрестано лутаху, радознано гледајући. Скора се често смејаше оштрим, проницавим гласом, а вечито се врћаше као чигра; час седне, час устане, час се устумара по соби, час шапуће с другим витезовима, а то је неизмерно дражило Сенђивоја.

— У паклу седео, Бог дао! — гунђаше, гледајући Скору, како се врти.

Донесоме дотле јело на великим чинијама и поставише га на сто. Уз сваку чинију седе по неколико витезова, а пан Маћко јеђаше са Сенђивојем и Скором. У големим кондирима донесоме такођер вина и пива, и налеваху га у рогове и пехаре различита облика и цене. Поред простих земљаних чаша, беху златни и сребрни пехари. Па и Маћко јамачно није на то много пазио, а сада изгледаше да ни за што не мари. Замишљен је јео, трагајући месо рукама и зубима, а пио пиво читавим пехарима, ћутећи.

Но за добар час отаре дланом уста, зглади бркове и грухне песницом о сто.

— Што ћутите, хајдучине?! — цикну.

А на то се диже смех, да се зидови затресоме.

— Јести нам се хоће! — открикнуше.

— Онда једите, лопови, једите! — повиче пан Маћко — ал' и пите!...

Устаде, ухвати оберучке велик кондир, па пијаше на душек. Очи му се исколачише, модре жиле набрекоше на челу, ноздрве му се надимаху, хватавујући ваздух. А он локаше гласно, дрмаше главом и пијаше. Уста као да су му прорасла за кондир и не

откидоше се од њега, док не беше празан... Онда га издиже и удари о земљу с треском.

Поведе се, засмеја, ухвати се оберучке за наслон од столице и тако стајаше часком, гледајући жарким очима, како други пију, угледајући се на њега. Брзо лежаху сви кондире празни на земљи.

Диге се паклена врева. Неки, са свим пијани, полегаше на клупе; други поспуштали главе на сто и час по час врштаху само нељудским гласовима, тражећи још пића; неки поустајали па се свађају, претећи песницама.

Донесоше друге кондире. Али Борковиц није више пио — стајаше дуго, а после приђе Сенђивоју, који сеђаше ћутећи, спуштене главе на груди, као да га је савладало пиће.

Пан Маћко га гурну у ребра. А Сенђивој се трже, подиже главу и загледа се у њега.

— Крвави ђаволе! — рече Маћко, — јеси л' чуо, шта се је говорило у Познању?... Та то се твоја крв опет против мене бори... Веле, да су Наленчи били код краља...

— Били су... — кратко потврди Сенђивој.

— И ти ништа на то не велиш? — ђипи Маћко.

— Згазити погане црве!... — прогунђа Сенђивој.

— Ха! Ха! — повиче с подругљивим осмехом Борковиц — лако је то рећи: згазити! али како? Сила је тих Наленча...

— Као скакаваца!... — промрмља Сенђивој.

— Примиче се време — јави се за час Борковиц — примиче се време, да их ваља погушити... А не ће л' ти их бити жао у последњем часу, Сенђивоју? — додаде, гледајући испод очију на старога друга; — ти си одметник, ал' си опет Наленч... привлачи те крв к њима, па ће ти бити жао.

Очи крвавога ђавола затрепташе.

— Жао ми је — рече мрко — што не могу да их потучем сам својом руком...

Међу тим је расла врева у соби. Маћку и Сенђивоју прискочи Шчедрик Скора.

— Пијани су... — одазва се, показујући на остале другове — траже бела меса...

— Сам си пијан! — засмеја се Маћко, и сам би волео да окусиш бела меса; само још се има каде...

— Стока! — промрмља Сенђивој.

— Скоро! — повиче Борковиц, хватајући Шчедрика за руку. — Сабери мисли, које си утопио у пиву... Јеси л' ти чуо што о Наленчима?

Скора блисну малим очима.

— Како не? — одговори. — Ишли су краљу на тужбу... Казиваху ми то у Познању...

— А шта краљ? — опет ће Маћко.

— Сухивиљк светује, да мркоме вуку скину главу... — засмеја се Шчедрик.

— Скапао! — врисну Борковиц. — Не збијај шале!

— Бурњак! — прогунђа крвави ђаво.

Скора слеже раменима.

— А шта ће ономе краљ и Сухивиљк, па макар и Галка од Њецведа, који има таку дружину вукова! — повиче. — На Наленче напустити крвава ђавола, на Галку и Сухивиљка биће доста пет Угрини или и Немаца; остали ће се латити друге господе, а краљ ће бити миран, ја ћу пак Естерци и различитим милосницама његовима казати да ћуте...

Опет се засмеја, разглављујући вилице, из којих стрчаше неколико дугачких, незграпних, жутих зуба.

— Крвничко колело! — шапну Сенђивој, гледајући га мрским погледом.

А Борковиц се замисли.

— Добро говори! — крикну на једаред — добро говори та пијаница Скора... Прерано ми, до душе, ти Наленчи пробудише краља... Хтедох најпре да будем сигуран... ал' нека, и себи и другима убрзаше крај... Кога да се бојим с таквом дружином? шта ће ми учинити краљ?... Само — додаде за час — ваља ми сада ту читаву руљу вукова спојити у једно свечаном заклетвом, да на миг иде, куда кажем...

Пришао је столу и ископио пун пехар до дна. Десном руком обгрли свој грб над столицом, левом тресну о сто из све снаге и врисну из пуних груди:

— Мрки вук, то сам ја!... — Зубима ћу га заклати, ко се не утиша!...

А на то умуче врева, као на дани знак.

— Мрки вук! мрки вук! оде жагор по гомили.

А Борковиц се подбочи и стаде мотрећи.

Сви се ужурбаше. И најпијанији усташе с клупа и подигоше главе. Жарка светлост од буктиња падаше на њихова лица, опаљена, а сада набухнута од крви, црвена од пића.

Исколачене очи лутаху, тражећи војводу.

Војвода пак чекаше часком, а најзад ће великим гласом:

— Слушајте, вуци! — крикну немачким језиком; — сви, како сте, скупљени са свију крајева света... ви Пољаци, ви Угри, крсни пастири, и ви тевтонски раубритери и раубурзи, и ви морски капетани, италска браћа — пријатељи божји, а душмани свету, слушајте!... А ако ко моје беседе не разуме, јер је марвинче италско или угарско — ето раубурга Скорје, који ће сваком растумачити, шта будем казао; јер он је и с крсташким мештром седео

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.SR

за часним столом и тумарао по мору, и из Италије преко Угарске ишао у Палестину, као крсни пастир, да тражи Христов гроб... А уз то му дошантава ђаво сваки језик, који год устреба... За то, слушајте, вуци...

— Слушамо! — открикну неколико гласова.

А Скора је већ трчкао од једнога до другога, пијане будио, а свакоме шаптао нешто на ухо.

Борковиц се опет напи — после оде к зиду и узме голем мач, широк и дугачак. Диже га у вис.

— На оштрицу тога мача — рече — заклећете се! Заклећете се душом својом и телом, да ви сви, како сте, одричући се свију старих веза братских или побратимских, припадате од сада сви до једнога свези и братимству вукова, до последњега даха, до последње капи крви!...

Разлегну се звекет оружја и врева. Сто мачева суну у вис и укрети се. Из сто груди захори узвик:

— Телом и душом... главом и спасењем... заклињемо се!...

— Подајете се онда — говораше Борковиц — под мој мач и знак, а то је Мрки Вук, који зубима гњави и не пушта, док душманин не издахне! А душманин је ваш онај, ко је мој душманин... освета је ваша онде, где је моја освета! Ја ћу пак исто тако за свакога од вас у ватру и у воду... на живот и смрт!

— На живот и смрт! — викаху сви за Скором.

— Онда ја, Маћко Напивон од Борка, Мрки Вук, пуштам све вас за свој часни сто, примам вас за браћу!...

— Ху-ха! Ху-ха! — разлегаше се вика, као грмљавина.

Још једном се укрстише, са звекетом, витешки мачеви, а после дигаше кондире и стадоше пити; најпосле пак грљаху се у братској разнежености.

Скора се бацао свакоме око врата.

— Ја сам твој брат! — говораше пиштећи, и само што није плакао.

— Бесно песето! — мрмљаше Сеиђивој, мерећи га презорним погледом.

За час се подиже опет страшна врева. Они, што до јако бијаху пијани, отрезнише се, па наваљиваху сада да се није. А Шчедрик Скора точаше себи и другима и певуцаше весело, кезећи жуте зубе:

— Est bona vox: налиј! melior: пиј! optima: испиј!

Смејаху се, а он се љуљаше на ногама.

— Dum bibo пиво, stat mihi колено криво!... — муцаше.

Али са свим се не могаше опити. Распињао га неки немир; час прилазио војводи и шапутао, час извиривао на врата, издајући заповеди, час је пажљиво ослушкивао. Из далека допираше жагор потмулих гласова. Наједаред Шчедрик поскочи, раствори врата, а у собу уђе десетак и више људи и неколико жена, који чудновато изгледаху.

— Ево бичевника! — крикну Скора.

Та секта, која се јако размножила у Угарској, раштркала се оданде на све стране од кухње заразе. Пратиле је свуда клетве духовништва, јер ти покајници, под изликом кајања, тераху гадан разврат. Дружина Маћкова сrete читаву гомилу таквих бичевника, па ју дотера ради забаве.

— Нека се множе код нас — говораше пан Маћко — може бити да нам буду од користи; слушајте нам...

— Свињарија је то! — одговори Сеиђивој, открећући очи, јер није никада гледао на жене, а у тој гомили беше их неколико врло лепих и готово са свим обнажених.

Скора се пак топио од весеља; полетио им на сусрет и за час га нестало у гомили.

— Бичујте се! — викаше. — Само ми бела меса не кварите ремењем!... (Наставиће се)

КЊИЖЕВНОСТ

ГОСПОЂА ЕЛОДИЈА Л. МИЈАТОВИЋКА

ГОВОРИО У СРПСКОМ НОВОСАДСКОМ ДЕВОЈАЧКОМ ДРУШТВУ

БРАНИСЛАВ СТАНОЈЕВИЋ

(Свршетак)

Гве и да није госпођа Елодија Л. Мијатовићка ништа друго урадила, Српство би јој морало бити захвално и на овим индиректним услугама, које је стекла за Српство и српску

књижевност тиме, што му је створила Чеду Мијатовића. Но њене праве заслуге нису тражиле индиректне путове; њене су заслуге за Српство и за српску књижевност директне, па било

да узмемо да оцењујемо њен самосталан рад на пољу српске књижевности, било да оцењујемо њен плодан и благословен рад, који је у страним књижевностима развила у корист и славу Српства.

Прве године свога брака провела је богатећи српску књижевност корисним преводима из страних књижевности. Тако је 1865 слободно превела чувену књижицу Мис Најтингелове (Miss Nightingale) »Notes on Nursing« и дала јој натпис: »Нешто о нези болесника«. Тај је превод штампан у 500 комада и тадашњи га је министар просвете, Коста Цукић, откупио по изричној жељи кнеза Михаила, и раздао добрим ученицима. Године 1866 превела је с енглеског и штампала у »Видовдану« Фулертонову причу »Три живота« (с моралном и поучном тенденцијом) и Дајкенсову »Борбу живота« и отштампала је у нарочиту књигу. Но радећи тако на српској књизи, госпођа Мијатовићка није заборавила ни на политику српску, па је сваком важнијом приликом слала значајне дописе енглеским листовима, бранећи свагда енергично у њиме интересе потиштеног Српства.

Но од рада њезина на српској књизи далеко је обилнији и важнији рад, који је за више од две десетине година развила у страниој књижевности, упознајући стран свет, а нарочито Енглеze, са Српством.

Рекох већ: госпођа су Елодија и Чедомиљ Мијатовић два сродна духа. Онако духовит и племенит човек, као Чедомиљ Мијатовић, није хтео да остане жени својој дужником за она небројена духовна блага, која му је дала, па је за то у богату духовну ризницу своје верне љубе унео најлепше и најдрагоценије адиђаре духовног блага српског народа. Чедомиљ је Мијатовић увео госпођу Елодију у величанствену зграду Српства, показао јој законе дивног језика српског, занео је лепотом народних умотворина, а нарочито српских песама народних, показао јој светле зраке славе и величине српске, показао јој млазеве крви, којима је пуна историја српска, извео је пред њу Србина, да му се диви врлинама, да му упозна мане.

Пред госпођом се Елодијом отворио био тада нов свет, но она се у тај српски свет брзо уживела, заволела га је правом, истинском љубављу, јер у великоме срцу њезину беше места за љубав и према народу, из кога је поникла и чија је кћи, и према на-

роду, за кога ју је судбина везала, и чија је она тако дична поћерка.

Госпођа је Елодија научила потпуно српски, она говори и пише као права Српкиња, а народне умотворине и историју познаје као мало њих. Познала је Србина и Србију, видела је, како и у маленоме српском свету имаде много поучног, много интересантна и за њену велику отаџбину, знала је, какове се неправде при свем том чине српском народу, па је за то цео свој живот брачни провела упознајући запад, а особито Енглеze, са Српством, његовим ненадмашним умотворинама, сјајном прошлoшћу, тужном садашњoшћу, и бранећи интересе и праведне захтеве Српства, упознавала је своје сународнике, какову будућност бар заслужује потиштено Српство, а тиме је учинила велику услугу и своме народу и српском. Енглеzима тиме, што их је упознала са једним народом, чији је духовни живот нов свет за њих; а српском народу тиме, што му је упознала праведне интересе пред великим енглеским народом, чија ће реч бити можда одсудна, када се буде решавало српско питање, које је данас покривено тајанственим велом будућности.

Рад се госпође Елодије Мијатовићке на овоме пољу дели на три дела: рад на историји, народним умотворинама и на журналистици.

О величанственој прошлости српској, а нарочито о устанку у почетку овога века писали су многи славни научници, и наши и страни, писао је и Немац Леополд Ранке, и Француз Сен-Рене Таљандије, но нико није написао читаву историју, а особито историју нове Србије са толиким разумевањем, са тако јасним погледом и тако топлом симпатијом за Српство, као госпођа Елодија Мијатовићка у своме делу »The history of modern Serbia«, које је о своме трошку издала у Лондону 1872 године у елегантну издању. Ово је своје дело, једино о српској прошлости на енглескоме језику, посветила успомени свога оца. Колико и та нежна пажња сведочи о племенитости осећаја њезиних, да прво дело, које је самостално написала о народу, за који ју је судбина везала, приказује успомени оца свога! Како је дивно изишла пред успомену очеву, приказавши јој на матерњем језику прошлост народа мужа свога! Она је и са тих неколико речи посвете показала, да је и добра Енглескиња и добра Српкиња!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.NS

После те посвете полази језгровит преглед српске историје до борбе за ослобођење, па за тим опширна историја нове Србије све до 1872. На крају је додала исцрпivu статистику тадашње кнежевине Србије.

Вечита је штета, што њена историја нове Србије није преведена бар на наш језик, јер је то дело заслужило, да буде преведено на српски језик пре можда, него икоје друго. У њему видите читаву нашу прошлост, у њему сазнајете за многе важне, узвишене и интересантне моменте, које ћете у заман тражити и у српским историјама.

Но у овој историји није радио само ум Мијатовићкин, него је радило и срце њезино. На колико и колико места наићете на откуцаје срца тога! А у тим откуцајима као јасну свирку чујете речи: О, ви кћери народа с оваком прошлшћу, коју сам изнела пред један стран свет, који се задивио тој њему непознатој прошлости и народу непознату — изучавајте ту тужну али и славну прошлост, јер вас само она може тешити у тешкој садашњости, она вас храбрити, да не клонете пред загонетним визијама будућности народа вашег!

После те књиге, која је начинила невероватну сензацију у Енглеској, и била од неописана утедаја на расположеај многих Енглеза у рату, који је Србија повела с Турском ни пуне четир године за тим, изишла је госпођа Мијатовићка 1874 године пред енглески свет збирком српских народних приповедака »Serbian folklore«. Жао ми је, што Вам о овој збирци не могу опширније говорити, јер је не могах нигде набавити, пошто је читаво издање тако распродано, да се у трговини не може више ни један егземплар добити. Међу тим баш сам тај факат сведочи најбоље, какова су одзива нашле у великом енглеском свету ове народне умотворине.

1881 издала је госпођа Мијатовићка »Kosovo«, збирку српских народних песама о боју на Косову, и посветила је тадањој кнегињи Наталији. У посвети вели, да збирку песама, у којој се пева о последњој независној владарци Србије, и не може посветити другоме, до ли првој независној владарци зановљене независне Србије. После посвете долазе два значајна чланка, у једном је кратко, језгровито прешла историју до Косова, а у другоме је говорила о српским хајдучима и народним песамама о Косову. Мора се признати, да је го-

спођа Мијатовићка необично сретна била у овим чланцима, јер је одиста тежак посао био довести тако у склад народну традицију и критичку историју, да енглески народ добије лак критичко-историски преглед о догађајима, о којима се пева, а да то не буде на уштрб некритичке традиције, која је опевана у збирци, која је пред нама. Први је чланак завршила речима, које најбоље сведоче, како је схватила пораз на Косову и како је несрећа косовска нашла одзива у срцу њезину: »И кад је то вече сунце седало за доломитско стење Зете, на бојишту су лежала мртва два цара, опкољена лешинама српске властеле и турских ратника. А црни облаци, који се вијаху над пољем Косовом, навештавали су црну ноћ, која ће наступити и трајати пуних пет векова над читавом земљом српском.« После тих чланака долазе дванаест песама о Косову, које је госпођа Мијатовићка превела десетерцем, и то тако вешто, да су осим метрума сачувале лепоту и верност садржине и идеје оригинала. Из тих је песама покушала да створи целину, и то са свим самостално и рекао бих најбоље од свију досадањих покушаја. — Сада пак спрема за штампу збирку народних песама о Краљу и Марку.

Није, држим, нужно, да Вам напомињем, да је та књига песама народних задивила и енглески свет, као што је задивила и цео други свет; као што је задивила и Гетеа, који је читао наше песме народне у немачком преводу опет једне женске, своје славне земљакиње, Талвијеве. Но дозволите, да Вам испричам само једну причу, из које ћете се уверити, да ми ове речи није диктовао претеран патријотизам, већ сушта истина.

Пре неколико месеци беше у Лондону велика част и слава; у једној од најлепших дворница те велике вароши скупила се сјајна го-споштина: консули страних држава и многи велики државници и научници, на сјајни банкет, који приређује кор консула страних држава. После господског ручка, после чаробних звука музике гардиског пука, диже се г. Мундела, министар трговине у либералном кабинету Гледстонову, и са највећим одушевљењем и искреном срдачношћу декламује томе сјајном збору српске народне песме, а особито ону дирљиву прокламацију кнез-Лазареву: »To the traitor . . .« (Ко не дошô на бој на Косово). Те песме доводе до екстазе слушаоце — и осу се буран аплауз,

WWW.UNILIB.BE
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

али нас ти таласи у мору одушевљења, у коме је тада пливало то сјајно друштво енглеске престонице, не могу ни за часак занети, а да се с осећајима најискреније захвалности не сетимо оне особе, која је те песме пресадила у туђ врт тако вешто, да нису ништа изгубиле од узвишености оригинала.

И на послетку долази још једно поље, на ком је госпођа Мијатовићка неуморно, са много труда и успеха делала, долази журналистика, у којој је за ово четврт века написала читав низ чланака, у којима је с великом енергијом и ретким познавањем ствари бранила, а и данас брани праведне српске захтеве и интересе, и пише чланке из Српства и о Српству. Ето је и децембарска свеска часописа »The Eastern and Western Review« донела њезину духовиту песму »Благо цара Радована« са кратким уводом, у коме тумачи, шта је то »благо цара Радована«.

Наравно, да ни златно перо госпође Елодије Мијатовићке није могло имати чаробну моћ, да од хладних Енглеза начини ватрене Србофиле, али је то перо ипак много учинило. За време српских ратова Енглези су учинили многу човечанску услугу Српству, а то је у многоме и многом заслуга госпође Мијатовићке, као год што је њена заслуга и то, што су данас у Енглеза појмови о Србији и Српству разбистрени и што се данас у Енглеза о нама у многоме боље и праведније суди.

Али није само на књижевности радила госпођа Мијатовићка, и само тиме стекла права на нашу вечиту захвалност, она је и иначе радила на пољима јавнога живота. Тако је била једна од оних београдских госпођа, које су 1875 године покренуле мисао о оснивању »женскога друштва«. За време ратова, које је Србија водила с Турцима, живо је радила у Црвеноме крсту, помажући рањенике и сиротињу.

Па када узмемо на ум, шта је она све радила и урадила за Српство, онда су нам јасне речи Чедде Мијатовића, кад каже: »У опште, када би ми жена била рођена Српкиња, не би се више апсорбовала интересима српскога народа, у чију сретнију будућност верује више и постојаније од мене самога.«

Но и ако је госпођа Елодија Мијатовићка толико радила за Српство, она је ипак остала верна кћи народа, из кога је поникла. Сваки ијоле важнији покрет и догађај у животу енглескога народа не остане без утецаја на њено срце, и тада се обично са њене лире разаспу

звучи, пуни искрености и топлоте. Тим је својим осећајима и не давно дала одушке, спевавши песму »One and indivisible«, која је штампана у априлској свесци спомињаног великог лондонског ревија.*)

Госпођа Елодија Мијатовићка живи од 1889 године у Лондону, где неуморно ради на књижевности и журналистици. Тако је сталан сарадник на часопису »The Eastern and Western Review«, даје на недељном часопису Гледстонових либерала »The Speaker« и на чувеноме друштвеном часопису »The life«, у коме је међу осталим спевала две топле песме, једну Фердианду краљевићу румунскоме, као веренику, а другу вереници му Марији Единбаршкој. Осим тога изишле су у томе часопису још два њезина слободна превода, једне Петефијеве и једне Верешмртијеве песме, које је препевала на молбу једнога свог пријатеља Мађара, и за које је добила много комплимената.

Ма које дело госпође Мијатовићке да узмете, па било оно у прози, било у везану слогу, одмах видите једну веома духовиту и образовану женску с темељитом, многостручном спремом и племенитим срцем.

Па као год што је темељита у садржини и ненадмашна у песничкоме полету, тако је исто велика и у спољњем облику својих дела. Могао бих Вам наводити многа места, из којих бисте видели лепоту њезина стила, али то не ћу да чиним, јер на што? Зар је нужно говорити о стилу у делима жене првога и ненадмашнога стилисте српског, који добар део славе има да захвали једино жени својој?

Па као што је госпођа Мијатовићка јединствена у јавном животу, така је и у приватноме. Њезин је брачни живот, као што сам већ напоменуо, идеално срећан. У друштву је пријатна, само се мора човек добро пазити, шта ће и како ће рећи, јер се није један пут десило, да који књижевник говори, и сви га мирно слушају. На једаред се чује љубак и учтив глас госпође Мијатовићке: »Пардон, господине, ви сте — ако се не варам — погрешили. Битка, о ко-

*) Када је овај чланак већ био у штампи, добио сам из Лондона свечану свеску »Life“-а, која је изашла у славу венчања војводе Јоршког. сина принца Велског. У тој је свечаној свесци одмах на првоме месту песма гђе Мијатовићке: »Bring roses! more roses!«, у којој гђа Мијатовићка младачким жаром даје одушке прекаљеним осећајима своје поданичке верности и према овоме изданку династије Велике Британије.

www.јој сте говорили, није била године, које сте ви изволели рећи, већ доцније (или раније)... те и те године.« И верујте, књижевници на то оћуте, не из куртоазије према једној дами, већ из најпростијег разлога — оћуте за то, што је госпођа Мијатовићка имала право. Поред тога је као права Енглескиња још и ретко религијозна, и упоредо са духом негује и тело, за то и јесте вазда добра здравља, вазда чила и неуморна.

Но има једна врлина, коју не могу ћутке прећи, и која је уздиже до идеалних висина старих Римљанака, а то је њезина искреност. Било је дана, када министри краља Милана нису хтели краљу да рекну што год, за што су знали, да му је лично неповољно, и тада би редовно госпођа Мијатовићка примила на себе ту тешку задаћу, и она би свагда краљу рекла, шта мисли о овој или оној намери, о овом или оном делу краљеву, и то би му рекла свагда у очи, отворено, без кићења, не штедећи ни мало његову осетљивост. Краљ је Милан јако уважавао ту искреност госпође Мијатовићке, и када је захвалио на престолу, дао јој је за спомен свој велики портрет са врло ласкавим натписом и захвалом на њеном искреном пријатељству. Искреност госпође Мијатовићке није могла добити лепшега признања, него што је добила онда, када се један краљ растајао с престолом својим, па се и у томе часу сетио оне особе, која му се често једина усуђивала да у очи рекне оно, што су многи и многи мислили, али нису смели да му кажу, док је седео на престолу краљевском!

Така је ето госпођа Елодија Мијатовићка! Нико ваљада не осећа као ја, како су бледе ово боје, којима је њену узвишену слику моја невешта рука насликала, но то ништа не смета, да госпођа Елодија Мијатовићка остане велика, да као узор послужи свима нашим Српкињама.

Да! Красна је то и величанствена слика! Велика је то, права жена, жена *κατ' εἶσοχίην*.

Па како онда да се Српство не поноси, што му је у део пало, да је покћери! Но мора се признати, да се и Српство трудило, да колико-толико даде и видљива знака своје благодарности на услугама, које му је учинила. Госпођа је Мијатовићка добила признање од »друштва црвенога крста« у Београду и безброј адреса и захвалница од општина, друштава, ђака и сиротиње. Краљ ју је Милан

одликовао официрским крстом светога Саве, а краљица Наталија својом медаљом. Њезин превод српских народних песама о Косову узидан је у темељ споменика косовским јунацима у Крушевцу, а у Србији ће свако с највећим поштовањем скинути капу, чим чује, да се помиње име госпође Елодије Мијатовићке. Али није то ни сјај ордена њезиних, ни множина писмених захвалница, које је добила, што ме управо заноси, кад помислим на изразе захвалности, што је до сада добила. Мене друго нешто може да одушеви, а то је, кад отворим ремек-дело српске историјографије, Чедина »Ђурђа Бранковића«, па одмах на првој страни прочитам ове речи пуне значаја и пуне осећаја: »Ово моје прве веће историјско дело посвећујем мојој жени у захвалност на симпатији, којом је пратила овај мој рад, и на помоћи, коју ми је указала преписујући ми изводе из историјских извора.« За мене је ово посвета над посветама, јер се у њој најсјајније огледа, колико је госпођа Елодија својим радом и подстаком допринела, да Чедо постане Чедом, и колико Чедо уважава ту заслугу госпође Елодије.

Но госпођа Мијатовићка није жена ташта; она није радила и писала ради славе и ради какве захвалности, већ је радила и писала, што ју је на рад гонио сјајни дух њезин и осећаји правде. Она најлепшу награду за труд свој тражи у томе, да се испуне сви они захтеви правде и правде, за коју се она читава века свог борила. И као што је дочекала победу правде, оличене у ствари американских робова, за које се таким жаром заузимала у младости својој, нека би Бог дао, да дочека и победу оне праведне ствари, за коју се заузимала и борила читавог брачног живота свог, победу ствари, у коју свиколици са њом заједно непоколебимо верујемо!

Но ми се ипак за то морамо паштити, да јој се свакад захвалнима покажемо, а верујте, да јој се кћери народа српског не ће моћи лепше одужити, него ако се свагда буду сећале те ретке жене, ако је буду поштовале и трудиле се, да задобију врлине, које красе срце и душу госпође Елодије .Л. Мијатовићке, а нарочито ако буду изучавале историју српску и умотворине народне, које је госпођа Елодија пригрлила, као права Српкиња.

Ово друштво, у коме се ја сретним осећам што могу данас беседити, већ врши ту племениту задаћу, за то је ово друштво позваније, пре него

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

и једно друго, да са данашњег свог скупа по-шаље на магловите обале Темзине поздрав пун захвалности и поштовања трећој Енглескињи, чије је име поред имена мис Ирбијеве и Мекн-

зијеве тако тесно скопчано с именом народа нашег, да пошаље поздрав госпођи Елодији Л. Мијатовићки :

Хвала ти! Живела!

ТРИ СОНЕТА КОЛАРОВА У СРПСКОЈ ЛИТЕРАТУРИ

Више пута поменула се потреба потпуне библиографије, али на том је остало, као и много што шта. Ко зна, да Гласник уч. друштва не преста, бисмо ли добили садржаја, као што га још не добисмо за Летопис, ма да је већ давно и 150 свеска изишла. Не гледају у нас, да олакшају књижевним радницима, те да им сачувају и време, што они овако морају трошити прелиставајући све свеске, којих често пута потпуно не могу ни добити. Овако се само граде два посла, па често испадну непотпуна, а тиме сам предмет, о ком се ради, губи од своје вредности. Овако стање не треба и даље да остаје.

И мој чланак „*Колар и српска књижевност*“, штампан у Коларову алманаху, није могао с тога ни да буде потпун. И ако сам прелистао и ради тога Летописе, ипак их несам могао све у Бечу наћи, те ми је тако један рад, који је изишао у Летопису, остао непоменут и то рад — *превод неколико сонета из Коларова Slávy dcera*.

У Летопису за год. 1827 књ. 10 штампана су три сонета Коларова под натписом: „*Сонети г. Јоана Колара преведени с чешког језика*“. На крају тих сонета стоји, да ће бити продужења, али ја не могох у доцнијим (бар до 16) свескама на њих наћи. Лако је могуће, да преводиоцу не пође за руком савладати тешкоћу њихову, а као да је и помоћно средство било усахнуло, јер за ово три сонета служио му је и њихов немачки превод, који је штампан те године (1827) у јануарској свесци „*Monatschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen*“.

Ко је пак огледао да преведе те сонете на српски и да тако упозна српски свет с оним делом Коларовим, које му стече толику славу, да уз помен његова имена долази нераздвојно и помен његова дела *Slávy dcera* — не знам. У Летопису нема потписа. Преводио је из другог издања од 1824 г., како сам вели у напомени.

Мени није при руци то издање, али ми је на срећу у мојој библиотеци бар пето издање, које је изишло у чешкој библиотеци „*Ústřední knihovna*“ као свезак 203—209, под натписом *Slávy dcera lyricko-epická báseň v pěti zpěvých od Jana Kollára (V Pra-*

ze Nakladem knihkupectví I. L. Kobra. Стаје 70 крајдара) те могу показати овом приликом: како је преводио. Поредивши ова три сонета у српском преводу добија се утисак не баш повољан; чини се, да је преводилац био познат с чешким језиком, истина не сасвим, али да му је превод затегнут; не беше песник од заната, те не могаде ни савладати тешкоћу и нејасност Коларова стиха. Сва три сонета пробрао је из првога певања и то први је сонет у петом издању под бр. 24, други под бр. 49 а трећи под бр. 84. Овај исписујем у оригиналу и преводу да се читаоци могу уверити и сами о оном, што рекох.

У чешком оригиналу гласи:

Nejen ona růžokvětá líčka,
rtová k polibení spiknutí,
i vaz pyšný, hrdlo labuti,
šťastná zlatých vlásků po něm hříčka;

Čelo slunné klidný oblonk víčka,
očí přísných vábné kynutí,
lkavý úsměch, tajná vzdyhnutí,
i slov nemá sladkých polovička:

Vše mé srdce k bojům bádá chybným,
tisíc zloboh Milek spojuje
nástrah klamem navnazéných slibným;

Ona sama učí ujít želu,
kolikráte tělo bojuje
proti duchu a duch proti tělu.

(стр. 49.)

У српском преводу, исписано данашњим правописом, гласи:

Не тек ружичноцветни образи,
Усне к љубљењу заклете пак,
Но лабудов врат, горд потиљак,
Срећна игра златних на њем власи;

Суначно чело, тих свод обрва,
И строгих очију миг мамни
Чезнућ' смех, уздиси потајни
Нема половина слатких слова;

Све ми срце буни к боју страшном,
Злобан Милек справља ми смело
Хиљаду замки, пуних хитрином;

Она сама учи скорб избећи,
Кад год с духом вене тело
Или с телом бори с' дух пламтећи.

(Стр. 90 поменутога Летописа.)

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Нека је при крају овога поменуто још и ово, што такођер није ушло у мој чланак. У Стама-товићевој „Сербска Пчела“ међу смесицама штампан је и реферат на Коларово издање „Národní

zpríwanky čili pjsné swětské Slowáki w Uhrách“. Коларова су тумачења у овом издању, вели се, од неописане цене. Две три песмице референт је превео.

В. С. Ђ.

ПИСМО КОЛАРОВО ВУКУ КАРАЦИЋУ

Pesth d. 1. Juni 1844.

Schätzbarster Freund!

Ich war dieser Tage in Ofen beim Hochwürdigem Herrn Bischoff Atanackowič und als ich Ihm unter andern meinen Vorsatz diesen Sommer eine Reise nach der Schweiz und nach Italien machen zu wollen, mittheilte, machte Er mich auf einen Umstand aufmerksam, der mich veranlasst diesen freundschaftlichen Brief an Sie zu schreiben. Der Herr Bischoff sagte mir dass sich vielleicht auch seine Durchlaucht Fürst Michael Milosch entschliessen würde diese Reisse mit mir zu machen, wenn man Ihn in Kenntniss davon setzen möchte. Mich würde es sehr freuen einen solchen Gefährten meiner Reise zu haben, und gewiss würde ich mir als sein Mentor alle mögliche Mühe geben S. Fürstlichen Durchlaucht diese Reise angenehm und nützlich zu machen. Anfangs August will ich, mit Gottes Hülfe Pesth verlassen, und über Wien, Salzburg, Inspruk nach der Schweiz, von da über Genf nach Genua, Rom und Neapel zurück über Florentz und Venedig. Da sie nun bei Sr. Durchlaucht soviel gelten und dessen Zutrauen besitzen, so wäre es mir sehr lieb, wenn Sie die Güte hätten Se. Durchlaucht hierüber in Kenntniss zu setzen und mich sobald als möglich mit einer Antwort beehren. Da ich aber höre dass der Fürst jetzt in Böhmen in Toplitz sich aufhalte, so wäre es vielleicht gut vorläufig dahin zu schreiben. Uebrigens gedenke ich diese Reise sammt meiner Frau und Tochter zu machen. Noch im vorigen Jahre schickte ich an Se. Durchlaucht den Fürsten Milosch ein Welin Exemp. meiner italienischen Reisebeschreibung, ich zweifle gar nicht dass solche richtig übergeben worden sey.

Hiermit habe ich die Ehre zu seyn ihr
aufrichtiger Freund

Johann Kollar

evangelischer Prediger zu Pesth.

Es wird Ihnen nicht unbekannt seyn, dass der hiessige majarisch evang. Praediger Herr Sekatsch vorigen Sommer mit Herrn v. Mikolič, einem Anverwandten des Fürsten Milosch, auch eine ähnliche Reise gemacht hat.

Адреса на овом писму гласи:

Sr. Wohlgeborn

Herrn Stephan Wuk Karadžić

Doctor der Philologie

d. Güte

in Wien.

*

Писмо сам ово исписао верно са свима ортографским грешкама оригинала његова. Ово се чува у заоставштини пок. Вука Караџића, која је заостала у чуварним рукама његове ћери госпође Мине Вукмановића. Нека је и овде изречена моја захвалност поштованој госпођи, која ми даде, да крај других драгоцених писама и ово препишем.

* * *

Саопштавајући ово Коларово писмо, нека ми допусти славно уредништво, да се овом приликом а преко овога цењенога листа обратим пријатељима српске књиге овом молбом:

У нас се слаба пажња поклања преписци наших књижевних радника. И оно што угледа света, неје систематски уређено, већ растурено, да се за много и не зна или ако се и зна, не може се до њега доћи. Тако је растурена преписка Доситијева по разним нашим листићима, те је просто немогуће све имати пред собом, а без сумње биће још доста његових писама до сада необјављених. Још је и горе судбе интересни Соларић, који за цело требао би да нађе радника свога. Од Вукове преписке нешто је објављено, а доста се још повлачи по писмима. Давидовић, Магарашевић, Мушицки, Милутиновић, Његош, Светић, Стејић и други доцнији и ранији радници чекају још на издавача свога. Једном речи ни трећина до сада неје ни објављена. Када се још узме, да од те трећине неје ни половина преписана ни штапана онако као што треба, онда је лако себи представити жалосну слику тога главног извора за нашу новију литературу. Крајње је време, да се пође правим путем и у овом послу; јер ако и даље овако остане, многа ће писма до сада сачувана пропасти, а то значи учинити да пропадне један од најбољих извора: како за познавање карактера књижевних радника као и прилика, у којима су они живели, и односа њихових према другим трудбени-

цима; тако и за расветљење многих још тамних та-
чака у историји наше новије литературе, као и за
историју буђења народне свести, словенске узајам-
ности и словенских интереса.

Да и даље не би овако ишло, решио сам се по
савету и договору с неким својим пријатељима, да
прикупим сва до сада штампана и нештампана пи-
сма наших књижевних радника, као и оних туђих
књижевника, која се тичу нас; па да их онда сре-
ђене издајем. Да бих у овом успео, потребна је по-
моћ свију пријатеља српске књиге, с тога их нај-
топлије молим, да се мом позиву одазову и пошаљу
ми на препис сва така писма, па била она до сада
објављена или не.

Ако је које писмо већ штампано, нека ми се, по

У Београду 10. јула 1893.

*) Уредништва наших листова молим, да објаве овај позив у својим листовима.

могућности, онда и јави, где је штампано, да би ми
се у неколико олакшао посао око тражења.

Уз послата писма нека се тачно забележи, чија
су сада својина, јер при издавању хтео бих забеле-
жити, где се оригинал чува.

Ако се писма налазе у каквој јавној или приват-
ној библиотеци, да се не могу из разних узрока на
препис слати, нека ме бар известе: колико их има
и који их је писао као и ком су писана.

Писма са свима поменутих објашњењима треба
слати потписаном у Београд, савамала бр. 15., а он
јамчи, да ће их сваком уредно и одмах по препису
вратити.

Још једном моли у име ове племените ствари
за одзив

професор Ђорђе С. Ђорђевић.*)

КОВЧЕЖИЋ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ

*Jan Jakubec. O životě a působení Jana Kollára K
oslavě jeho stoletých narozenin napsal* —. V Praze nákladem literárního a řečnického spolku „Slavia“, 1893. Str. 48.
— Ово мало делце написано је приликом стогодишњице Ко-
ларова рођења. У предговору напомиње писац, да му није
била намера писати учену књижевну расправу о Колару и о
његову значају, него хоће лаким начином да нацрта живот
Коларов, и да проговори коју о најзнатнијим делима Кола-
ровим. Књижица је ова дакле популарна те намењена нај-
ширим круговима чешкога народа. Писац почиње са 29 јулом
1793, као са даном Коларова рођења, па га прати кроз цео
његов живот, пртајући нам беде и невоље, са којима се Ко-
лар борио целога живота свога. Особито је потанко извео
Коларово детињство, дајући нам јасну слику о Коларову жи-
воту у Мошовцима, Кремници и Бистрици. За тим нас води
у Пожун па на послетку у Јену, где је Колар проживео по-
следњу периферу свога ђаковања. Том приликом приповеда
потанко Коларову љубав према Мини Шмитовој, која је од
тако велика утецаја била по његов књижевни рад. Причајући
живот Коларов, зауставља се код г. 1821, у којој се јави
прво дело Коларово „Básně Jana Kollára“, које је г. 1824
изашло под натписом „Slávy Deera“. Писац се највише за-

држава код овога дела, где кратко али са пуно снаге карак-
терише појесију Коларову, изнесавши њен значај и утецај
на савременике и на доцније покољење. За тим се позабавио
другим делом Коларовим: „О словенској књижевној узајам-
ности“. Изнесавши укратко главне мисли тога дела, додаје,
да је оно од толиког истог утецаја било, као и „Slávy Deera“.
Од других дела Коларових додирнуо је само: „Staroitalia
Slavjanska“. Живим бојама прта писац Коларове невоље
у Пешти за време покрета 1848, одакле је Колар на послет-
ку морао бегати те се склонити у Беч, где је добио катедру
за словенску археологију на бечком свенаучишту. Писац завршује
расправу стиховима, који су урезани на Коларову
надгробном споменику:

Jsa živ v srdci cely národ nosil;
Zemřev žije v srdci národa celého.

Књижица је, као што рекосмо, написана лаким разумљивим
стилом, и ми је најтоплије препоручујемо.

Мол.

Р.

Поправка. У 28. броју на стр. 433 б у Шантићевеј пе-
сми у четвртој и петој строфи место: *луташ, шапћеш, ква-
сиш, гледаш* треба да стоји: *шапћем, квазим, гледам, лутам*.
Они пак „знатнији (sic!) поправци“ на крају истога броја
ушли су у лист у одсуству уредниковоу те и без његова зна-
ња. Има их, које уредник не би био усвојио.

САДРЖАЈ: Песништво: Жаба. Пролећна ноћ. Славуји. Записи. Куц... куц... куц! Мрки Вук. — Књижевност: Госпођа
Елодија Л. Мијатовићка. Три сонета Коларова у српској литератури. Писмо Коларово Вуку Караџићу. —
Ковчежић: Књижевни прикази.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фр. а. вр. на целу годину, 2 фр. 50 новч. за по
године, 1 фр. 25 новч. на четврт године. — За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву
а претплата књижарници Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижарница В. Валожића у Београду.

Издаје књижарница Луке Јоцића.

Срп. штампарија дра Св. Милетића.